

FRIA TIDER

Publicerad nr 2 2009.
Författare Hans-Erik Olson
Avdelning Debatt

Fritidsledarutbildningen och framtiden

Yrkesutbildningarnas problem brukar vara hur man skall förstå praktiken. Det är ju det teorier handlar om. För att kunna göra detta på ett kvalificerat sätt fordras forskarutbildning. Bristen på sådana lärare i fritidsledarutbildningen är stor, skriver Hans-Erik Olson i den fortsatta debatten om fritidsledarutbildningen.

Fritidsledarskolorna har svarat på min kritik. Jag tackar för det! Under mina dryga 35 år i branschen har jag skrivit åtskilliga artiklar framför allt riktade mot fritidssektorn. Oavsett innehåll har alla bemötts med Stööörsta möööjliga tyyystnad! Cirkus Fritid drivs uppenbarligen av eliter inom förenings-, idrotts- och kulturlivet som absolut inte vill ha en offentlig debatt om hur sektorns skattemedel fördelas.

Jag blir alltmer smärtsamt medveten om att alla mina medmänniskor inte har varit med förr och att referenspunkterna därför blir olika. Som en inledande sakupplysning vill jag bara försynt framhålla att jag redan 1980, då jag var lärare på dåvarande Tallkrogens folkhögskola, började ha synpunkter på fritidsledarutbildningen. Dessa förde jag fram under 80- och 90-talen i otaliga anföranden och artiklar. Därefter har jag uppdaterat kunskaper och ifrågasatt gamla ståndpunkter och nu senast publicerat dem i Fria Tider samt i boken "*Att professionalisera fritidssektorn*" (under utgivning). Till saken.

Fritidsledarskolorna arbetade i mitten av 1970-talet intensivt på att få monopol på fritidsledarutbildningen. Och lyckades. Det intellektuella utvecklingsarbete som hade startats vid främst kombinationsutbildningarna (högskola + praktisk utbildning på gymnasienivå) och resulterat i några på den tiden ytterst intressanta böcker fick läggas ned. Under åren därefter har Fritidsledarskolorna haft flera chanser att leva upp till regeringsuttalandet 1979 att utbildningen skall vara jämställd med högskoleutbildningar. Alla dessa har konsekvent avisats. Folkhögskolornas frihet att själva formulera kursplaner, innehåll och lärarkompetenser har prioriterats framför att bygga en professionell yrkesutbildning där praktik och teori förenas. Det senare skulle ju ha inneburit att forskarutbildade lärare anställdes och att de teoretiska kraven på utbildningen skulle höjas. Det ville man inte.

En teoretiskt styrd yrkesutbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att bygga en profession. När en sådan saknas blir konsekvenserna allvarliga, vilket vi ser inom kultur/fritid. Där finns visserligen olika delprofessioner, t.ex. bibliotekarier, men ingen professionell

yrkeskår inom sektorn som helhet. För denna situation har Fritidsledarskolorna, med sin tidigare monopolsituation, ett viktigt ansvar! Därmed har jag inte sagt att skolorna har hela ansvaret. Sektorns företrädare har sannerligen inte varit särskilt engagerade i att profilera sektorn och klara ut för sig själva och andra vad man egentligen sysslar med. Den ena dagen har fått följa på den andra och nu är vi framme i en tid när sektorn slaktas i kommun efter kommun. Hur kommer sektorn att se ut efter finanskrisen? Att ordna sysselsättning åt ungdomar eller krita fotbollsplanen skapar ingen "sektor"!

De politiska partierna är lika eländiga. 2004 kollade jag med riksdagspartierna vad de gör för sina företrädare i kultur/fritidsnämnder. Svaret blev unisont - ingenting! Hur skall fritidspolitiker formulera insiktsfulla politiska visioner utan syre? Resultatet har blivit en ideologisk inavel där man i bästa fall åker till grannkommunen för att kolla hur de gör. I sämsta fall gör man en dygd av nödvändigheten och gör som man alltid har gjort. "Kultur och fritid" bygger på strukturer formulerade i början av 1970-talet. Skall sektorn se likadan ut också om 30 år? Och skall vi ha den överhuvudtaget?

Alla yrkesutbildningar måste utbilda till yrken som finns idag. Eleverna måste vara anställningsbara. Samtidigt måste goda yrkesutbildningar ställa alternativen på dagordningen och driva en debatt om hur yrket skall se ut i framtiden. Fritidsledarna sitter fast i ungdomsgårdarna och betraktas allmänt som ungdomsledare med särskilt uppgift att "ta hand" om ungdomar som inte har ett ordnat fritidsliv i föreningsliv eller hem. Ålderssegregerade ungdomsgårdar är utmärkta arenor för ett förebyggande ungdomsvårdsarbete. De gamla barnavårdsnämnderna hade rätt på den punkten. För att klara den uppgiften behövs kvalificerade socialpedagoger som har teoretisk och praktisk utbildning för att "ta hand om buset" och hjälpa dem tillrätta. Är denna ståndpunkt "hjälpande"? Ålderssegregerade anläggningar är klart olämpliga fritidsmiljöer särskilt för unga. En av de viktigaste uppgifterna under tonåren är att socialiseras in i vuxenvärlden. Detta förutsätter att unga får en normal kontakt med denna värld. I en god fritidsmiljö finns därför "vanliga" vuxna, inte endast de som är anställda inom offentlig sektor. Grannskapscentra eller allaktivitetshus är betydligt bättre fritidsmiljöer än ungdomsgårdar. På vilket sätt har Fritidsledarskolorna fört den debatten? Hur många skolor nöjer sig med att utbilda sina elever till att arbeta med öppen ungdomsgårdsverksamhet? Och hur många har ett bredare perspektiv? Klart är att vi idag inte har **en** fritidsledarutbildning utan antagligen 15-20 olika.

När jag kring 1980 började diskutera bristerna i fritidsledarutbildningens högskolemässighet var det många lärare som med emfas kritiserade högskolans alla tillkortakommande med elitism, snobbism, prestige o.s.v. Jag var en idiot som inte fattade att folkhögskolan var mycket bättre än den förskräckliga högskolan. Jag fick rätt kort. Visst har olika högskoleutbildningar under åren fått berättigad kritik för att bl.a. inte leva upp till sitt högskolemässiga uppdrag. Det är illa. Fritidsledarutbildningarna utsätts dock inte för den kritiken eftersom uppdraget inte är högskolemässigt. Folkhögskolans struktur är anpassad för gymnasienivån. Å andra sidan är det problemet. Vilken sammanhållen teori ligger till grund för fritidsledarutbildningen? Att plocka in en bok här (sociologi) och en där (pedagogik) imponerar

inte. En kvalificerad yrkesutbildning bygger både på en *preciserad* teori och en *preciserad* praktik och hur de två kan befrukta varandra.

I yrkesutbildningar är praktiken sällan problemet. Vilken lärare som helst kan ta sig till närmaste ungdomsgård för att se hur man där jobbar och åka tillbaka till skolan och berätta detta för eleverna. Praktiken får befrukta praktiken. Det är så Jan Björklund vill att hans nya yrkeshögskola skall fungera. Teorier är i hans värld något som universiteten och akademikerna sysslar med. Björklund skulle trivas hos Fritidsledarskolorna.

Yrkesutbildningarnas problem brukar i stället vara hur man skall förstå praktiken. Det är ju det teorier handlar om. För att kunna göra detta på ett kvalificerat sätt fordras en forskarutbildning. Bristen på sådana lärare i fritidsledarutbildningen är stor. Därför har fritidsledarskolorna inte heller kunnat märkbart bidra med kunskapsproduktionen inom sektorn. De två böcker som Fritidsledarskolorna har gett ut har nästan helt skrivits av forskare som inte är lärare på utbildningarna.

På vilket sätt har Fritidsledarskolorna under sina 30 monopolår själva bidragit till den teoretiska och praktiska förståelsen av fritiden och fritidssektorn? Först på senare år har några fritidsledarlärare förtjänstfullt bidragit till denna kunskapsproduktion genom att skriva C-uppsatser i Fritidsvetenskap vid Luleå Tekniska Universitet. Att inte fler lärare har tagit den chansen ger en god vink om hur lärarna ser på sin uppgift. Fritidsledarskolornas syn på teoriutveckling som snobbism är en katastrof både för den egna trovärdigheten, eleverna och sektorns professionalisering!

Fritidsledarlinjernas position är inte avundsvärd. Utbildningen kläms mellan två sköldar. Den ena handlar om teorins betydelse (högskolemässigheten) och den andra om den organisatoriska tillhörigheten. Folkhögskolans klassiska betydelse har under sina 150 år varit och är att kunna erbjuda vuxna en allmän medborgerlig (ut)bildning som ett alternativ till den traditionella utbildningsgången. Fritidsledarutbildningen passar inte in i detta system eftersom den både är en yrkesutbildning och postgymnasial. 70-talets huvudargument för fritidsledarutbildning på folkhögskola var att föreningslivet bättre skulle kunna forma utbildningen efter sina behov. Vad jag förstår är det idag få föreningar som anställer fritidsledarutbildade personer. De allra flesta går till offentlig sektor. Därmed har huvudargumentet för fritidsledarutbildning på folkhögskola försvunnit.

Utbildningen kläms nu mellan den nya yrkeshögskolan och den riktiga högskolan. I förarbetena till yrkeshögskolan har man försynt noterat att folkhögskolan har frihet att själv välja vilken utbildningsform man vill tillhöra. Men hur blir det i framtiden? Är det bra för utbildningen att hänga som en lös tarm mellan yrkeshögskola och högskola utan att någon vet var den hör hemma? Dagens fritidsledarutbildningar skulle med sin huvudsakliga praktiska inriktning passa utmärkt i yrkeshögskolan. Visserligen får man säga hej då till FoU-verksamheten, någon sådan skall inte förekomma inom yrkeshögskolan, men spelar det någon roll? Den har hittills ändå inte imponerat. Att göra sig av med högskoleretoriken kan till och med vara en vinst för folkhögskolorna. De kan då koncentrera sig på de elever som har bristfällig skolunderbyggnad och hjälpa dem att utveckla sig själva. Denna uppgift är ju folkhögskolornas stora och viktiga utbildningspolitiska mission! Varför skall vi annars ha folkhögskolor?

I yrkeshögskolorna skall "branschen" ta ett fast grepp om sina utbildningars innehåll och utveckling. Det vore också utmärkt! I decennier har företrädare för "fritidsbranschen" klagat bittert på att fritidsledarutbildningarna inte håller måttet. Hittills har jag dock inte sett något konstruktivt förslag på hur utbildningen borde se ut. En starkare knytning till yrkeshögskolesystemet skulle tvinga - eller stimulera om man så vill - sektorsföreträdarna att tala om vad de vill med "fritidsledarna". Skall de för en billig penning ta hand om buset? Eller skall de stimulera människor oavsett ålder att bli aktiva medborgare? Vilka kompetenser och kunskaper behövs för det ena eller det andra? Politiker och chefstjänstemän - kom ut på banan och tala om för oss. Det räcker inte längre med att sitta och huka inom kommunalhusets fyra väggar.

På högskolenivån behöver vi två utbildningar. Den ena bör ha en socialpedagogisk inriktning och utbilda fältassistenter och föreståndare på framtidens ungdomsgårdar med tydligt uppdrag att arbeta förebyggande bland ungdomar i riskzonen. Ungdomsgårdarnas klassiska uppdrag. Många politiker efterfrågar denna funktion, men dagens fritidsledare är inte kompetenta till det jobbet. Den andra utbildningslinjen behöver ha en fritidsvetenskaplig inriktning. Nu finns det två sådana försök i Malmö och Luleå. Hur det går med dem återstår att se. I Malmö måste lärarna visa att deras utbildning handlar om något annat än idrott. Det har man ännu inte gjort. I Luleå har ledningen valt att kasta utbildningen 6-7 år tillbaka i tiden (före Ulla Tebelius uppräckning) och det kommer att ta år innan den på ett seriöst sätt är tillbaka på banan.

Dessutom måste vi ställa frågan - behöver fritidssektorn "fritidsvetare"? Har någon sett en platsannons där en sådan efterfrågas? Hur många sektorsföreträdare vet vad en fritidsvetare kan? Eller har åsikter om vad en sådan borde kunna? Jag är medveten om att det är vi fritidsvetare som har till uppgift att ändra frågetecknen till utropstecken.